

Шумська Я. І.

магістр,
Львівська національна академія мистецтв

ПЕРФОРМАНС — МИСЛЕННЯ

Анотація. У статті розглянуто й проаналізовано зосередженість перформансу довкола ідеї, виявлено його впливи на глядача, особливості співпраці автора цього жанру з публікою, їхній взаємозв'язок, а також умови поширення та розвитку перформансу у сучасних умовах.

Ключові слова: глядач, життя, ідея, людина, мистецтво, перформанс.

Аннотация. Шумская Я. И. *Перформанс – мышление*. В статье рассмотрена и проанализирована сосредоточенность перформанса вокруг идеи, выявлены его влияния на зрителя, особенности сотрудничества автора этого жанра с публикой, их взаимосвязь, а также условия распространения и развития перформанса в современных условиях.

Ключевые слова: зритель, идея, жизнь, человек, искусство, перформанс.

Summary. Shumska Y. *Performance is the thinking*. In the article is considered and analysed the concentration of performance on an idea, there are educed his influences on a spectator; the features of collaboration of the artist of this genre with public, their intercommunication and also conditions of distribution and development of performance in modern terms.

Keywords: spectator, idea, life, people, art, performance.

Постановка проблеми. Перформанс від часу появи і до сьогодні характеризується безкомпромісністю і тенденціями до пошуку нових рішень у мистецтві, але попри визнану 50-річну історію, все одно, досі наповнений неточностями і не постає конкретним. У мистецтвознавчих колах цей жанр також не сприймається однозначно, часто породжує недовіру, так як вважається ще не остаточним, і саме ця «свіжість» й провокує певні страхи. Але оскільки перформанс вже існує, то не може бути непоміченим, зігнорованим, до того ж являється явищем актуальним, яке постійно взаємодіє з життям сучасності.

Аналіз з останніх джерел. Використана у статті література дозволяє ознайомитись з теоретичними та практичними творами як українських [1], [3], так і зарубіжних [2], [4], [5], [6] мистців, проаналізувати твори, представлені на цьогорічних європейських фестивалях перформансу, виявити їхні впливи на прояви цього жанру у контексті світового мистецтва, проаналізувати характер розвитку майбутньої діяльності у цій сфері.

Наукова новизна результатів. У статті виявлені пропозиції щодо розгляду перформансу як особистого переживання на рівні нефізичних матерій, яке у кожного присутнє, незалежно чи це автор, чи глядач. І саме цей аспект розглянутий як основний у співпраці з публікою.

Завдання:

- проаналізувати зосередженість перформансу довкола ідеї;
- вивчити джерела та характер перформативних бачень;
- дослідити умови взаємодії мистця та глядача на прикладах творів сучасних молодих авторів.

Виклад основних результатів наукового дослідження. Світові події останнього століття вражають шаленими змінами, все вирує, міниться і летить у просторі часу. Життя пришвидшене, люди щодня поспішають – і здається, що цей ураган ніяк не зупинити, не вгамувати. Кожне наступне покоління видається попередньому страшнішим і жорстокішим, розпуснішим і вульгарнішим. Все частіше соціологічні дискусії звертаються до людської брутальності, байдужості та індиферентності, здається, що світ вичерпується не лише у надрах Землі, але й в духовній енергії, однак, аналізуючи будь-який рух, дію, ми спостерігаємо взаємодію протилежних сил, які попри свою суперечливість стимулюють розвиток.

У житті останніх десятиліть безумовним фактом постаєте, що попри певну деградацію частини людства, котра доволі загострена і турбує, (хоча такі тривоги завжди наявні в історії), є й неймовірний розвиток тих, хто не підпадає під руйнівні сили всесвіту. Мистецтво яскраво відображає життя людини, її оточення споконвіку, зважаючи на це, пришвидшений темп руху дійсності притаманний і йому. Але те, що виокремлюється впродовж останніх років і вражає — не відкидання мистецтва з життя, не відділення його від людини, не протиставлення, а навпаки злиття з переживаннями кожної особи щоміті. Сучасне мистецтво співіснує з людством абсолютно єдиним

Надійшла до редакції 09.07.2012

організмом, саме тому тіло є невід'ємною його частиною. Предмети побуту, простір, середовище вже давно вийшли за межі площини, вирвавшись з неї новими формами (до прикладу, перформансами, інсталяціями і т. д.). Відеоарт постав і самостійним, і частиною вище згаданих напрямків. Але, аналізуючи перформанс, можна зловити себе на думці, що, як і часто в житті, він постає як добре забуте старе чи навіть як те, що ніколи не забувалось, жило поряд, тільки не вважалось тим, чим є зараз, у даному випадку мистецтвом, через інші вподобання та ідеали епохи. Кожен день будь-якої людини наповнений несподіваними або ж рутинними дійствами, і сучасний художник вловлює їх, збагачуючись таким чином. Згадати б витівки Діогена, який жив у бочці роками, дозволяв собі епатах, виклик, недбалство і т. д. А це все так схоже на те, що спостерігаємо зараз. Сучасність захоплюється кількаденним життям мистців у музеях, під склом, на деревах, а це все може бути й звичайним стилем життя, і це природно. Інша річ як це розуміти і пояснити самому собі. «Якщо ви печете хліб в просторі музею, це стає мистецтвом, але якщо ви робите це вдома — ви, просто, пекар» [6] — висловилася Марина Абрамович.

Все останнім часом працює над формуванням і висвітленням якнайвиразнішої однієї ідеї, в котрій саме людина постає вельми важливим елементом. Концептуальне мистецтво охопило різноманітні досі незображені явища, згуртувало мистців, яким набридло працювати згідно усталених приписів. Почався етап цілковитого панування свободи, яка проникла у мистецьку сферу: синтезувались певні жанри, звіkle мистецтво постало у нових образах, діях, на нових територіях і це яскраво відобразилося на розвитку людини, її самоідентифікації. Так Йорладі Руїс Лопес (Yorlady Ruiz López) у своїх творах звертається до колумбійського міфу про бродячу жінку, котра плаче, шукаючи своїх мертвих дітей у річках. Перформерка здійснює цю дію на березі річки Каука, де починає пошуки, так само як і мами, котрі втратили своїх дітей у водах річок Колумбії. Зовсім інший підхід у португальського мистця Талеса Фрея (Tales Frey), котрий, опираючись на фразу Ф. Ніцше: “Мораль — це лише стадний інстинкт особи”, здійснив перформанс, у якому шестеро людей мились в одязі перед церквою. І таким простим жестом він водночас зробив виклик цілій усталеній системі, своїми діями автор апелював до нав’язаних суспільством приписів, в результаті яких воно ж саме і страждає. Дані роботи — протест проти звинувачень щодо сорому і вини, які постійно витають над вільними суб’ектами.

Переважно жива постать концентрує на собі чи не найбільшу увагу. Вона рухається, дихає, має своєрідні звуки, запахи, вподобання, і цікава, будучи й непорушною. Якщо площинна тінь перетворюється в людину, стає точкою концентрації простору, то особливо важливим є і її вплив на оточення. Водночас така взаємозалежність інколи буває неможливою. Наприклад, коли певні тіні з’являються на стінах кімнати посеред ночі, це доволі абсурдно, їх хочеться здути, розвіяти або ж навпаки поманіпулювати ними, щоб зберегти їх красу, а в цьому випадку більшу силу

має найлегший вітер на вулиці, який здатен порухати гілки, котрі й утворюють ці несподівані елементи декору у нічному інтер’єрі, чи сама природа, котра живе зовсім в іншому ритмі в момент настання ранку.

Часом можна побачити кота і мишу одночасно, до того ж поряд. І коли таке відбувається, скільки б про це раніше не читати, не слухати, скільки разів цього б досі не бачити, все одно в такі моменти природа змушує зупинитись, оглянувшись. І незважаючи на те, що розвиток цієї історії переважно прогнозований, і як би не пищала миша — кіт її далеко від себе не відпустить, але все одно кожен раз те полювання заворожує. Потім, коли ця гра нарешті закінчується, кіт мандрує у пошуках нової миші, а побачений простий процес щоразу продовжує дивувати. Такий собі перформанс природи. І у цьому випадку, ідентично до мистецького заходів, що стосуються сучасного мистецтва, певні глядачі милуються, заворожені, побаченим, інші з огидою чи сумом реагують на подібне, а хтось проходить байдуже, вважаючи лише об’єктом у музеї вартим уваги. А якраз мистецтва поза життям не існує, воно живе тут і зараз посеред нас, і не можна його ігнорувати. Якщо мистецтво обминатиме людей і все довкола, тоді залишиться тільки нити від нудьги, а в нас надто мало часу, щоб віддаватись таким дурницям. До того ж проекції, описаних вище ситуацій, дуже властиві життю людей, тому нехтувати ними не варто.

Несподівано наткнувшись у шафі на альбом з фотографіями сім’ї, життя сколихується дуже сильно, відчуття часу стає грандіозним. І, напевно, не у всіх, але подібні спогади викликають сльози, які є підсумком єдності з життям, дають нагоду ще чіткіше усвідомити себе частиною довгого процесу, в котрому можна, звісно, й бути окремим самотнім елементом. Листи і пошта це ще одна приемна несподіванка життя, яка, на жаль, останнім часом ігнорується. Навіть коли лист повертається, не досягнувши свого отримувача, весь у штампах, трохи потертій, все одно, це подія, оскільки розуміння того, що він облітав півсвіту і тепер повернувся, дуже дивне і присмне. Писати — це дійсно цікавий процес, який дуже чітко окреслює характери, настрої, особистий ріст, означається також розвитком, деформацією, і теж яскраво окреслює час, незалежно від того чи повільно чи швидко він біжить. Тому нерідко у перформансі використовується чи процедура писання, чи саме письмо або час, який визначає тривалість дії.

Такі масові явища як спортивні чемпіонати мають явно свою специфіку. Але, варто зауважити, що там часто трапляються цікаві пропозиції від глядачів-фанатів, хоча зупинитись хочеться на іншому. Якось всі гравці однієї з хокейних команд з’явились на льоді з бородами. І здавалось би — вони ж чоловіки, нічого дивного. Але такий простий жест, відмова від кількаденного гоління, прикував до них увагу впродовж тривалості двох таймів. І в певній мірі це також можна розцінювати як перформанс. Оскільки це не було спонтанністю, а цілком продуманою “природністю”, до того ж використання саме власних фізичних можливостей чоловіка посприяло підсвідому збли-

женню команди з публікою, така “змова” ще більше об’єднала гравців і, звичайно ж, не лише зовні. Пригадуються слова польського мистця Януша Балдиги: “Перформанс — мистецтво приватного жесту, який у публічному просторі звертається до проблем людського самоусвідомлення, прагнення та емоцій” [2].

Щодо метання невеликих круглих об’єктів у нічний простір, то саме такі бажання виникають у години, коли під вікном сидить група несамовитих молодиків і верещать посеред ночі. Бажання закидати їх помідорами росте, згодом помідори перетворюються у яйця, сливи і т. д., тобто те, що може залишити сліди невдоволення на тих людях. Але в моменти таких роздумів з банальної образи виникають творчі ідеї. Уявляються не звичайні овочі, а красиві і несподівані. На думку спадають різноманітні сюжети розвитку помідорного падіння, шукається цікавість у його розбиванні об асфальт, прогнозується єдність звуку його тріску з легким шумом нічної вулиці. Отак і знаходяться нескладні втілення геніальних ідей. Прикладом подібної простоти стала робота Енджеї Сеа (Angie Seah), перформерки з Сінгапуром, що відбулася нещодавно на фестивалі у Любліні у Польщі, яка несподівано вразила до глибини душі. Абсолютно алогічний, сповнений цікавих і водночас незрозумілих дій (можливо через відмінності культур), але незважаючи на те, перформанс заставив плакати публіку. Ніхто не розумів чому, яким чином, але через звуки Енджеї, схожі на медитативний спів, кожен мав змогу зануритись в себе. Все було надзвичайно простим, без накручених деталей, — лише кілька жестів, зате ефект видався дуже потужнім. Голос, звичайний людський голос без слів, тим більше пояснень, зумів проникнути у свідомість кожного з присутніх. Після цього хотілось сидіти чи навіть лягти, скрутитись на підлозі в первинній людській позиції і мовчати, оскільки внутрішній наплив енергії, який в той час вирував всередині хотілось берегти вічно. Дивний спокій, така, певна, медитація. Азіатські мистці часто працюють зі звуками, з голосом, відповідно дана робота не виняток, але це хороший приклад єдності можливостей, мети і життя. Так просто досяглися настільки сильні вплив і взаємодія з глядачем. Хоча, попри те що, фактично, вся участь публіки полягала лише у спогляданні і слуханні жінки, котра через той звук ділилась з глядачами не лише голосом, а й життям, безцього колективного співіснування, співпереживання ця робота не мала б такого резонансу. Тож в результаті перформанс, основою якого була думка Енджеї, перетворився у розмову на рівні нефізичних матерій, оскільки той стан неможливо описати, але він був, у кожного свій, дуже єдиний і справжній. Зважаючи на це, варто згадати тисячолітні східні вчення, які більш детальніше описують стани медитацій, кроки до них. Але водночас не потрібно відкидати все інше, бо в кінці-кінців будь-яка релігія, філософія в глибині своїй спрямовується на пізнання людиною себе, життя себе з собою, а такий підхід у мистецтві перформансу дуже явний. Відповідно роботи мистців цього жанру видаються загадковими незрозумілими пересічному глядачеві, але водночас дають неймовірний діапазон

для розвитку власної особистості, власного мислення і врешті-решт відчуття тих нюансів, які досі були недоступними. І саме такі твори поєднують елемент щастя фізичного і духовного.

Висновки. Перформанс вже понад півстоліття існує у світі, має свою позицію в історії мистецтва, проте по сьогоднішній день зумовлює неоднозначні емоції, відгуки, враження. Звичайно ж, там де він бачений не перший день, де публіка більш відкрита, то його сприйняття переважно позитивне чи, принаймні, усвідомлене, натомість у тих середовищах, де перформансу менше, суспільство закрите і не допускає розвитку чогось кардинально нового. Проте будь-що потребує певного звикання, і коли настає час гармонійного порозуміння, з собою перш за все, то й мистецькі загадки також прояснюються. У творчості мистців цього жанру присутність прагнення досягнути максимуму виразності через мінімум засобів постійно зростає, оскільки процес розвитку проходить певне очищення, фільтрацію засобів, жестів, і що найважливіше — це вдається. У їхніх роботах простежуються найрізноманітніші шляхи ідейного розвитку в різних руслах: екологічному, економічному, експериментальному, політичному, соціальному, індивідуальному і т. д., і коли ці твори викликають несподівані глибокі емоції, особливі переживання, налаштовують на мислення, породжують ідеї у глядачів, дають відповіді на запитання, стають поштовхом та стимулом до наступних кроків у творчості, то, безперечно, такі роботи заслуговують уваги. Як вже згадувалось, мистецтва поза життям не існує, ці два явища постійно співіснують разом, переплітаються, тому й повинні сприйматись як єдине ціле, залучати у себе все і всіх, а перформанс є прекрасним втіленням такої співпраці. У світі є найрізноманітніші протилежності, а мистецтво їх переживає, демонструє; і не лише у великому наявні несподівані відкриття, не лише у непересічних подіях, а саме в найменших дрібницях щоденності можна відшукати безмежний простір для вічності, потрібно тільки жити, справді жити, і, ймовірно, так і приходить щастя.

Література:

1. Вишеславський Г., Сидор-Гібелінда О. Термінологія сучасного мистецтва. Означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України/ Г. Вишеславський, О. Сидор-Гібелінда. — Париж-Київ: Terra Incognita, 2010. — 416 с.
2. Інтерв’ю з Балдигою Янушем у журналі *Didaskalia*, архів Я. Балдиги.
3. Пасічний А. Образотворче мистецтво: енциклопедичний ілюстрований словник-довідник/ А. Пасічний. — К.: Факт, 2007. — С. 350.
4. Harrison C. and Wood P. Art in theory 1900- 1990 an anthology of changing ideas /C. Harrison & P. Wood— Oxford UK & Cambridge USA : BLACKWELL, 1992. — Р. 797 – 892
5. Ruhrberg K., Schneckenburger M., Fricke C., Honnef K., Art of the 20th Century/ K. Ruhrberg, M. Schneckenburger, C. Fricke, K. Honnef. — Tachen, 2005. — Р. 457 – 617.
6. Данілкіна О. Перформанс — самое честное из искусств. Марина Абрамович в MoMA// The spot. — 2010. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://thespot.ru/flow/art/performans-samoe-chestnoe-iz-iskusstv-marina-abramovich-v-moma>.